

تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل

فاطمه حکمتی

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل

با دیباچه

دکتر سید یاسر ضیایی

عضو هیئت علمی گروه حقوق بین‌الملل دانشگاه قم

سرشناسه	: حکمتی، فاطمه، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل / فاطمه حکمتی : با دیباچه سید یاسر ضیایی .
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۰ ص.
شابک	: 978-600-114-738-8
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: تحریم (حقوق بین‌الملل) Sanctions (International law)
موضوع	: آزادی اطلاعات (حقوق بین‌الملل) Freedom of information (International law)
موضوع	: تلویزیون -- ایران -- بخش مستقیم ماهواره‌ای -- جنبه‌های سیاسی
موضوع	: Direct broadcast satellite television -- Political aspects -- Iran
موضوع	: رسانه‌های گروهی -- ایران -- جنبه‌های سیاسی Mass media -- Political aspects -- Iran
موضوع	: رسانه‌های گروهی و روابط بین‌المللی -- ایران Mass media and international relations -- Iran
شناسه افزوده	: ضیایی، سید یاسر، ۱۳۶۲ -، مقدمه‌نویس
رده‌بندی کنگره	: ۳۰۳۹۶-ج۸/ک۶۶۳۷۳ KZ
رده‌بندی دیویی	: ۱/۵۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۰۲۶۰

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی، مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - رسید به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۲، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۱ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل

فاطمه حکمتی

چاپ اول: ۱۳۹۶ تیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۱۸۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978- 600 -114-738-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۳۸-۸

۱۵	دیباچه
۲۱	چکیده
۲۳	فهرست علائم اختصارات (Abbreviations)
۲۵	مقدمه
۲۹	فصل اول - زمینه ارتباطات و تحریم رسانه‌ای در حقوق بین‌الملل
۳۱	مبحث اول: پیشینه ارتباطات رسانه‌ای در روابط بین‌الملل
۳۱	گفتار اول: ظهور مارتین لوتی و شکست‌های ماهواره‌ای
۳۴	گفتار دوم: نظریات مربوط به ارتباطات رسانه‌ای بین‌المللی
۳۴	بند اول: هژمونی فرهنگی
۳۵	بند دوم: جریان آزاد اطلاعات
۳۹	بند سوم: نظریه نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات
۴۴	گفتار سوم: حضور ایران در بخش برنامه‌ریزی ماهواره‌ای
۴۵	مبحث دوم: پیشینه تحریم رسانه‌ای در حقوق بین‌الملل
۴۶	گفتار اول: جایگاه تحریم در حقوق بین‌الملل
۴۶	بند اول: تعریف تحریم بین‌المللی
۴۷	بند دوم: انواع تحریم‌های بین‌المللی
۴۷	الف. تحریم‌های چندجانبه
۴۸	ب. تحریم‌های یکجانبه
۴۸	بند سوم: تفکیک ماهوی تحریم‌های بین‌المللی
۴۸	الف. تحریم‌های اقتصادی
۵۰	ب. تحریم‌های غیراقتصادی
۵۰	۱. تحریم دیپلماتیک
۵۱	۲. تحریم حمل و نقل
۵۱	۳. تحریم رسانه‌ای
۵۲	۴. تحریم مسافرتی
۵۲	۵. تحریم هوانوردی

- ۵۳..... ۶. تحریم علمی، فرهنگی، ورزشی.....
- ۵۳..... گفتار دوم: تحریم‌های رسانه‌ای چندجانبه.....
- ۵۴..... بند اول: شورای امنیت.....
- ۵۶..... بند دوم: تحریم‌های اتحادیه اروپا.....
- ۵۶..... الف. شورای اروپا.....
- ۵۷..... ۱. بلاروس.....
- ۵۷..... ۲. ایران.....
- ۵۹..... ۳. سوریه.....
- ۵۹..... ۴. اوکراین.....
- ۵۹..... ۵. میانمار.....
- ۶۰..... ب. پارلمان اروپا.....
- ۶۰..... گفتار سوم: تحریم‌های رسانه‌ای یک‌جانبه.....
- ۶۰..... بند اول: تحریم‌های انگلستان.....
- ۶۱..... الف. بلاروس.....
- ۶۱..... ب. ایران.....
- ۶۱..... ج. عراق.....
- ۶۱..... د. سوریه.....
- ۶۲..... هـ. اوکراین.....
- ۶۲..... و. روسیه.....
- ۶۲..... بند دوم: تحریم‌های آمریکا.....
- ۶۲..... الف. سودان.....
- ۶۳..... ب. سوریه.....
- ۶۳..... ج. لبنان.....
- ۶۳..... د. ایران.....
- ۶۴..... بند سوم: تحریم‌های فرانسه.....
- ۶۵..... الف. لبنان.....
- ۶۵..... ب. ایران.....
- ۶۵..... ج. آلمان.....
- ۶۵..... د. فلسطین.....
- ۶۵..... گفتار چهارم: تحریم‌های رسانه‌ای از سوی شرکت‌های ماهواره‌ای.....

۶۶	بند اول: معرفی شرکت‌های ماهواره‌ای
۶۶	الف. اینتل‌ست
۶۷	ب. یوتل‌ست
۶۷	ج. هیس‌ست
۶۸	د. آورو
۶۸	هـ. سس
۶۸	ی. گلوب‌کست
۶۸	و. آرکیوا
۶۸	بند دوم: تحریم شبکه‌های ماهواره‌ای ایران
۷۰	بند سوم: موضع سیاسی در رابطه با تحریم شبکه‌های ماهواره‌ای ایران

۷۵	فصل دوم - ارزیابی نروعب تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل
۷۷	مبحث اول: تحریم رسانه‌ای جهان
۷۷	گفتار اول: مبنای حقوقی تحریم رسانه‌ای اروپا
۷۹	گفتار دوم: ارزیابی مشروعیت تحریم رسانه‌ای ایران از سوی اتحادیه اروپا
۷۹	بند اول: از منظر قواعد خاص اتحادیه اروپا
۷۹	الف. مرجع صالح و اوضاع تحریم‌های اتحادیه اروپا
۸۰	ب. اتخاذ تحریم‌ها فراتر از قطعنامه‌های شورای امنیت
۸۱	ج. تحریم هوشمند
۸۲	بند دوم: از منظر اصول منشور ملل متحد
۸۲	الف. فصل هشتم منشور ملل متحد
۸۶	ب. تفسیر قطعنامه‌های سازمان ملل متحد
۸۹	بند سوم: از منظر حقوق بشر
۸۹	الف. آزادی اطلاعات
۹۱	ب. آزادی رفت و آمد
۹۱	ج. حق حیات
۹۲	د. آزادی مذهب
۹۲	بند سوم: از منظر اصول اقدام متقابل
۹۳	مبحث دوم: تحریم رسانه‌ای یکجانبه
۹۳	گفتار اول: بررسی تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل ارتباطات

۹۳	بند اول: اصل آزادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۹۷	الف. منابع اصل آزادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۹۹	ب. دیدگاه کشورها در رابطه با نظام حقوقی حاکم بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۹۹	۱. نظریه مبتنی بر اصل حاکمیت دولت بر قلمرو خود
۱۰۱	۲. نظریه مبتنی بر اصل آزادی اطلاعات و آزادی پخش
۱۰۳	ج. محدودیت‌های اصل آزادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۱۰۳	۱. محدودیت ناشی از صلح و امنیت بین‌المللی
۱۰۷	۲. محدودیت ناشی از حقوق بشر
۱۰۸	۱.۱. رعایت حریم خصوصی
۱۱۰	۱.۲. تبلیغات نفرت انگیز
۱۱۱	۱.۳. منع آریک به نسل زدایی
۱۱۳	د. تحریم رسانه‌های ایران و اصل آزادی مشروط پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۱۱۶	بند دوم: حق متوقف کردن منع کذب و تعلیق ارتباطات
۱۱۹	بند سوم: اصل منع مداخلات رین آور
۱۲۰	گفتار دوم: بررسی تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بشر
۱۲۰	بنداول: اصل آزادی اطلاعات
۱۲۰	الف. منابع آزادی اطلاعات
۱۲۳	ب. دیدگاه کشورها در رابطه با آزادی اطلاعات
۱۲۵	ج. محدودیت آزادی اطلاعات
۱۲۶	د. تحریم رسانه‌ای ایران و اصل آزادی اطلاعات
۱۲۷	بند سوم: آزادی رفت و آمد
۱۲۹	بند چهارم: حق حیات
۱۲۹	بند پنجم: آزادی مذهب
۱۲۹	گفتار سوم: بررسی تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق منشور ملل متحد
۱۲۹	بند اول: اصل حاکمیت
۱۳۱	بند دوم: اصول حاکم بر تفسیر قطعنامه‌ها
۱۳۵	گفتار چهارم: بررسی تحریم رسانه‌ای ایران از منظر سایر اصول حقوق بین‌الملل
۱۳۵	بند اول: اصل اقدام متقابل
۱۳۷	الف. دلایل مشروعیت ارسال پلازاریت از سوی ایران
۱۳۷	۱. استناد به دیدگاه کشورهای طرفدار محدودیت آزادی پخش و اصل حاکمیت کشورها

- ۱۳۸ ۲. استاد به دیدگاه کشورهای طرفدار آزادی مطلق اطلاعات و بخش
- ۱۳۹ ۳. پذیرش حق ایجاد اختلال در برنامه‌های ماهواره‌ای تلویزیونی
- ۱۳۹ ۴. اصل منع سوء استفاده از حق
- ۱۴۱ ب. شرایط اقدام متقابل در برابر ارسال پارانژیت
- ۱۴۱ ۱. تناسب اقدام متقابل و عمل متخلفانه بین المللی
- ۱۴۲ ۲. محدود بودن آثار اقدام متقابل به دولت متخلف
- ۱۴۳ ۳. موضوعیت داشتن اقدام متقابل تنها میان تابعان فعال حقوق بین المللی
- ۱۴۳ بند دوم: اصل التزام به تعهدات قراردادی
- ۱۴۶ بند سوم: اصل مصونیت اموال دولتی
- ۱۴۸ بند چهارم: صلاحیت فراسرزمینی
- ۱۵۰ بند پنجم: اصل آزادی سوارت

فصل سوم- مسئولیت بین المللی ناشی از تحریم‌های رسانه‌ای ۱۵۳

- ۱۵۵ مبحث اول: مسئولیت بین المللی تخریم کنندگان رسانه‌ای
- ۱۵۶ گفتار اول: مسئولیت بین المللی کشورها
- ۱۵۹ گفتار دوم: مسئولیت بین المللی اتحادیه اروپا
- ۱۶۳ گفتار سوم: مسئولیت بین المللی شرکت‌های بخش ماهواره‌ای
- ۱۶۵ مبحث دوم: رجوع به مراجع بین المللی
- ۱۶۶ گفتار اول: مراجع قضایی
- ۱۶۶ بند اول: دیوان داوری ایران و امریکا
- ۱۶۷ بند دوم: دیوان بین المللی دادگستری
- ۱۶۹ بند سوم: دیوان دادگستری اروپا
- ۱۷۰ بند چهارم: دیوان اروپایی حقوق بشر
- ۱۷۲ بند پنجم: داوری بین المللی
- ۱۷۴ گفتار دوم: مراجع غیرقضایی
- ۱۷۴ بند اول: مجمع عمومی
- ۱۷۴ بند دوم: شورای حقوق بشر
- ۱۷۵ بند سوم: هیئت ثبت فرکانس‌های بین المللی
- ۱۷۶ بند چهارم: کمیته استفاده صلح‌جویانه از فضای ماوراء جو «کوپوس»
- ۱۷۷ نتیجه‌گیری

۱۸۱	ضمیمه‌ها
۱۸۳	(ضمیمه ۱) نهادهای مرتبط با فعالیت‌های پخش مستقیم ماهواره‌ای
۱۸۳	الف. کمیته مجمع عمومی سازمان ملل راجع به استفاده صلح آمیز از فضا (کوپوس)
۱۸۵	ب. سازمان بین‌المللی ارتباطات ماهواره‌ای
۱۸۵	ج. اتحادیه بین‌المللی ارتباطات
۱۸۷	(ضمیمه ۲)
۱۸۹	فهرست منابع
۲۱۸	Abstract

www.ketab.ir

دیباچه

الگوی برابری حاکمیت دولت در جامعه بین‌المللی موجب شده است تا در اختلافات بین‌المللی، دولت‌ها پیش از هر چیز خود را متوسل به اقداماتی شوند. این شیوه که یادآور نظام انتقام شخصی در جوامع بدوی انسانی است، موردی از مهم‌ترین ضمانت‌اجراها در حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود. به همین جهت اقدام قابل‌تأمل و شرایط آن در عرف بین‌المللی و بعداً در طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل در خصوص مسوولیت بین‌المللی دولت مورخ ۲۰۰۱ پذیرفته شد. تحریم‌های بین‌المللی بارزترین شکل اقدام متقابل است که به طور یکجانبه و چندجانبه اعمال می‌گردد.

تحریم هیچگاه بهترین روش حل و فصل مناسبات بین‌المللی نبوده اما همیشه آخرین روش قبل از توسل به زور بوده است. از سال ۱۹۹۰ تاکنون قراردادهای یوگسلاوی، یونان، لیبی، لیبیا، هائیتی، جبهه یونیتا در آنگولا، جبهه متحد انقلابی RUF، رومانی، رواندا، سیرالئون، افغانستان، گروه طالبان و القاعده، کنگو، سودان، بعضی اتباع لبنان، کره شمالی و ایران از طرف شورای امنیت سازمان ملل تحریم شده‌اند. در این میان تحریم‌های یکجانبه نیز پررنگ شده و گاهی به خود اختصاص می‌دهد که در رأس این کشورهای تحریم‌کننده، نام ایالات متحده آمریکا قرار دارد. همانطور که «ریچارد چنی» وزیر دفاع سابق آمریکا اشاره می‌کند «بیش از ۷۰ کشور یا دو سوم جمعیت جهان تحت تأثیر تحریم‌های آمریکا قرار دارند».

از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی ایران، کشورهای غربی، ایران را در برهه‌های مختلف به دلایل متعدد مورد تحریم خود قرار داده‌اند که به ترتیب شامل اتهام به گروگان‌گیری، تلاش برای دستیابی به سلاح کشتار جنگی، تلاش برای نقض صلح خاورمیانه (مذاکرات رژیم صهیونیستی و فلسطین)، حمایت از تروریسم بین‌المللی، تلاش برای دستیابی به بمب اتمی، دستیابی به

موشک‌های بالستیک و نقض حقوق بشر بوده است. با تحول مبانی تحریم‌های بین‌المللی شکل تحریم‌های ایران نیز تحول یافته و روند تکاملی خود را طی کرده است. این تحریم‌ها شامل تحریم تجاری و مالی، تحریم نظامی، تحریم بانکی، تحریم سرمایه‌گذاری، تحریم نفت، تحریم مسافرتی، تحریم اشخاص حقیقی و تحریم رسانه‌ای می‌شود.

هرچند ماده ۴۱ منشور ملل متحد از امکان قطع ارتباطات رادیویی به عنوان یکی از اشکال تحریم شورای امنیت سازمان ملل متحد سخن به میان آورده اما تحریم ارتباطی هیچگاه از سوی سازمان ملل علیه هیچ دولتی اعمال نشده است و تنها در رابطه با رودزبای جنوبی این موضوع در شورای امنیت مطرح گردید. در سال‌های اخیر قطع شبکه‌های ماهواره‌ای برای برخی از شبکه‌های دولتی سوریه، لبنان، ایران و یمن رخ داده است. در این تحریم دولت‌های میزبان شبکه‌های ماهواره‌ای، با بروز یک اختلاف سیاسی اقدام به توقف، تعلیق و یا قطع برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای متعلق به آن کشور می‌نمایند.

در ۲۴ مهر ۱۳۹۱ بزرگترین شرکت پخش دهنده برنامه‌های ماهواره‌ای دنیا یعنی شرکت فرانسوی «یوتل ست» بخش یکی از شبکه‌های ماهواره‌ای ایران را به دلیل پخش برنامه چشمان آبی زهرا - که برنامه‌ای ضد صهیونیستی بود - وقف کرد و بعد از آن به همراه شرکت بریتانیایی «آرکیوا» به تحریم ۹ شبکه تلویزیونی و ۱۰ شبکه رادیویی ایران اقدام نمود. علاوه بر این شرکت‌های هیسپاست، ایتل ست و آسیاست نیز با تحریم شبکه‌های ماهواره‌ای ایران از پخش برنامه‌های این شبکه‌ها خودداری نمودند. چند روز بعد نیز یعنی در ۱ آبان ۱۳۹۱ شرکت لوکزامبورگی ایتل ست تعدادی از شبکه‌های ایرانی را از ماهواره خود حذف نمود. قطع شبکه تلویزیونی و رادیویی ایران از مهمترین نظام‌های ماهواره‌ای دنیا همچون یوتل ست، عرب ست و ایتل ست موجب شکل‌گیری مفهوم نوین «تحریم رسانه‌ای» در ادبیات حقوق بین‌الملل گردید.

حقوق ارتباطات بین‌المللی در جدال دو بلوک موافق آزادی مطلق و بلوک مخالف آزادی مطلق پخش برنامه‌های ماهواره‌ای سابقه‌ای پر فراز و نشیب داشته است. اختلاف میان دولت‌های قدرتمند در عرصه خبررسانی، تبلیغات دولت‌های سرمایه‌داری علیه کمونیسم و دوگانگی در کنترل بر رسانه‌های ماهواره‌ای از جمله موانع سیاسی شکل‌گیری یک نظام منسجم ناظر بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای بوده‌اند. با این حال نگرش غالب در رابطه با حقوق پخش برنامه‌های ماهواره‌ای در حقوق بین‌الملل امروزه «آزادی مشروط پخش برنامه‌های ماهواره‌ای» از یکسو و

«منوعیت انحصار در پخش برنامه‌های ماهواره‌ای» از سوی دیگر است. در واقع طبق نظام حقوق ارتباطات بین‌المللی همه کشورها حق حضور در عرصه پخش برنامه‌های ماهواره را داشته و ملزم به عدم ایجاد انحصار در این عرصه هستند.

در حال حاضر حدود ۱۰۰ ماهواره یا قمر مصنوعی فعال در فضای ماورای جو وجود دارد که از این تعداد حدود ۴۰ ماهواره مخابراتی هستند و از این تعداد حدود ۲۰ ماهواره به پوشش دادن نظام‌های ماهواره‌ای اقدام می‌کنند تا این زمان ۴۷ نظام ماهواره‌ای در اتحادیه بین‌المللی مخابرات از سوی ۲۴ کشور به ثبت رسیده است که میزان شبکه‌های ماهواره‌ای هستند. ایستگاه‌های رادیویی - تلویزیونی که علاقه‌مند به آغاز فعالیت هستند باید یکی از نظام‌های ماهواره‌ای را اجاره کنند. تفوق کشورهایی دارای ماهواره‌های مخابراتی در عرصه پخش برنامه‌های ماهواره‌ای توسط سایر کشورها از همین جا شروع می‌شود.

از آنجا که هر یک از ماهواره‌های مخابراتی در اختیار یک کشور و یا شرکتی متعلق به یک کشور است، بسیار اتفاق افتاده است که با شروع یک اختلاف سیاسی، روند پخش برنامه از برخی شبکه‌های ماهواره‌ای قطع شده است. کشورهایی در حال توسعه نیز از طریق ارسال پارازیت بر شبکه‌های متعلق به جبهه مخالف اثرگذاری می‌کنند. این کار پارازیت تنها درون سرزمین همان کشور قابل مشاهده است در حالی که اثرات شبکه ماهواره‌ای اثری جهان شمول است. بیشترین آسیب را از فعالیت‌های مخرب رسانه‌های فرامی، که راهایی می‌بینند که نقش فعالی در پخش برنامه‌های ماهواره‌ای ندارند، چرا که کشورهای صاحب فناوری به دلیل در دست داشتن فناوری‌های ارتباطات می‌توانند به پخش برنامه‌های مطلوب خود ادامه نمایند و در عین حال از پخش برنامه‌هایی که مغایر با منافع ملی و امنیتی آنهاست به طور سخت افزاری جلوگیری نمایند.

تحریم‌های رسانه‌ای برخلاف تحریم‌های هوشمند که صرفاً مرتکبین اذعان به تقاضای بین‌المللی را نشانه می‌رفت، شهروندان را از رصد نگرش‌های مختلف خبری و آموزشی و غیره محروم می‌نماید. همچنین تحریم‌های رسانه‌ای برخلاف تحریم‌های اقتصادی متضمن خسارت متقابل نیست. به عبارت دیگر تحریم‌های اقتصادی می‌تواند بخش اقتصاد دولت تحریم‌کننده و تحریم‌شونده را به طور همزمان با خسارت مواجه سازد در حالی که تحریم رسانه‌ای به طور یکجانبه دولت هدف را با خسارت معنوی مواجه می‌سازد. بدون شک این ویژگی تحریم رسانه‌ای موجب می‌شود تا این نوع تحریم جذابیتی ویژه برای دولت‌های غربی داشته باشد.

تحریم‌های رسانه‌ای منجر به نقض برخی از اصول حقوق بین‌الملل مانند اصل آزادی اطلاعات، اصل آزادی مشروط پخش برنامه‌های ماهواره‌ای، اصل ممنوعیت انحصار در پخش برنامه‌های ماهواره‌ای، اصل مصونیت اموال دولتی، اصول حقوق بین‌الملل ارتباطات، اصل اقدام متقابل، اصول منشور ملل متحد، اصول اتحادیه اروپا و اصل التزام به تعهدات قراردادی شده است. نقض این اصول از حقوق بین‌الملل عمومی می‌تواند مسؤولیت بین‌المللی دولت‌های تحریم‌کننده را به دنبال داشته باشد و حتی جمهوری اسلامی ایران را مجاز به توسل به اقدام متقابل نماید.

تحریم رسانه‌ای غرب علیه جمهوری اسلامی ایران را می‌توان در راستای امپریالیسم رسانه‌ای غربی تریف نمود. امپریالیسم رسانه‌ای به شبکه‌ای از رسانه‌های نوشتاری، رادیویی و تلویزیونی گفته می‌شود که تحت سرپرستی یک فرد یا یک ایدئولوژی خاص اداره می‌گردد و کارکرد آن علاوه بر بیرون راندن رقبای ارزشگذاری بر مخاطبان جهانی و القای آراء و نظرات خاص است. در واقع صرف نظر از مبانی ادعای تحریم رسانه‌ای ایران، هجمه ناگهانی و فراگیر کشورهای غربی علیه شبکه‌های ماهواره‌ای ایران نشان‌دهنده موفقیت صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در جذب مخاطبینی از سراسر جهان بوده است. همچنین تحریم رسانه‌ای ایران از سوی کشورهایی که در جریان مذاکرات مربوط به تصویب قطعنامه ۳۷/۹۲ مورخ ۱۹۸۲ مجمع عمومی سازمان ملل متحد حامی نظریه آزادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای بودند بیانگر تعارض در مبانی و عملکرد این کشورها می‌باشد.

جنگ رسانه‌ای عرصه نوینی است که برخی کشورها در آن به شمشیر می‌کنند تا با استفاده از قدرت خود در خاموش کردن صدای حقیقت از تلاشی فروگذار بکنند. سرپوش گذاشتن رسانه‌های غربی بر واقعیت‌های منطقه خاورمیانه از یکسو و توقف پخش شبکه‌های چون پرس تی وی که مهمترین شبکه افشاگر حقایق ضدغربی است از سوی دیگر بیانگر اهمیت بررسی مبانی و جایگاه حقوق رسانه‌ای کشورها در عرصه بین‌المللی است.

دفاع از حقوق ایران در عرصه بین‌المللی قبل از هر چیز بر عهده پژوهشگران حقوق بین‌الملل است تا با بررسی مبانی حقوقی و ارائه راهکارهای مناسب به تثبیت و اعاده حقوق کشور کمک نمایند. سرکار خانم فاطمه حکمتی از دانشجویان ممتاز حقوق بین‌الملل دانشگاه قم با توجه به این رسالت موضوع «تحریم رسانه‌ای از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر توقف پخش برنامه‌های ماهواره‌ای» را موضوع پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود قرار دادند و پس از تدوین مقاله‌ای علمی

پژوهشی در این رابطه، اینک به حول و قوه الهی اقدام به انتشار نسخه کامل اثر خود با عنوان «تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل» نموده‌اند. توانمندی ایشان در طرح توصیفی و تحلیلی موضوع موجب شده تا در این موضوع نوین حقوق بین‌الملل که سابقه‌ای حتی در آثار انگلیسی نداشته است، اثری نسبتاً جامع و قابل تقدیر تدوین گردد. این اثر می‌تواند مورد استفاده و رجوع پژوهشگران علوم ارتباطات، حقوق ارتباطات، حقوق بین‌الملل و روابط بین‌الملل قرار گیرد. امید است شاهد موفقیت‌های هرچه بیشتر ایشان در آینده باشیم. ان شاء الله.

سید یاسر ضیایی

دی ماه ۱۳۹۵

مقدمه

منشور سازمان ملل متحد در ماده ۴۱ فصل هفتم، به شورای امنیت این اختیار را می‌دهد که در راستای مقابله با نقض صلح، امنیت بین‌المللی از دولت‌ها درخواست نماید تا به توقف تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی و ارتباطات راه‌آهن، دریایی، هوایی، پستی، تلگرافی، رادیویی و سایر وسایل ارتباطی خود با کشور متخاصم بپردازند. بر این اساس امروزه تحریم‌های یکی از ابزارهای کارآمدی محسوب می‌شود که شورای امنیت برای نیل به اهداف خود، پی می‌گیرد. علی‌رغم وجود قطعنامه‌های متعدد شورای امنیت در تحریم کشورهای مختلف، غالباً مشاهده می‌شود که اتحادیه اروپا و کشورهای غربی به طور یکجانبه به اعمال تحریم علیه کشور مورد نظر خود می‌پردازند. مشروعیت این اقدامات که در عرصه بین‌الملل مورد تردید است بعضاً با اهداف نامشروع همچون بی‌ثبات کردن نظام سیاسی برای کسب منافع نامشروع، تهدید به زور و یا حتی سرنگونی براندازی یک دولت قانونی را در قالب توجیهاتی مانند نقض حقوق بشر صورت می‌گیرند.

گرچه در دوران معاصر روند رو به رشد این اقدامات را شاهد بوده‌ایم، اما تحریم‌ها در واقع از دهه هفتاد مورد توجه قرار گرفته و به تدریج و به ویژه از ۱۹۹۰ با پایان جنگ سرد رو به فزونی نهادند. جمهوری اسلامی ایران نیز از جمله کشورهایی است که بارها مورد هدف تحریم‌های مختلف چندجانبه و یکجانبه قرار گرفته است. گرچه اغلب تحریم‌های اعمال شده تحریم‌های اقتصادی می‌باشند اما ماده ۴۱ منشور از انواع مختلف اقدامات محدودکننده سخن به میان آورده است که شامل قطع انواع ارتباطات نیز می‌شود.

شورای امنیت تاکنون، تنها یک مورد تحریم ارتباطات علیه رودزبای جنوبی در سال ۱۹۶۸ اعمال نموده است و پس از آن هیچگاه در مذاکرات شورای امنیت راجع به این نوع تحریم

صحبتی نشده و دیگر تحریم‌های اعمال شده ارتباطی خارج از ساز و کار سازمان ملل متحد بوده است. در این بین برخی دولت‌های غربی و اتحادیه اروپا در پوشش نقض حقوق بشر از سوی جمهوری اسلامی ایران با نشانه رفتن بخش ارتباطات ماهواره‌ای ایران سعی داشته‌اند تا نشر اطلاعات را محدود سازند. در واقع دولت‌های متبوع شرکت‌های ماهواره‌ای با بروز اختلاف سیاسی اقدام به توقف، تعلیق و یا قطع برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای نموده‌اند. این قضیه که در قالب تحریم رسانه‌ای شناخته می‌شود در سال‌های اخیر برای برخی از شبکه‌های دولتی سوریه، لبنان و ایران و... رخ داده است.

در ۱۴ مه ۱۳۹۹، بزرگترین شرکت پوشش دهنده برنامه‌های ماهواره‌ای یعنی شرکت فرانسوی «یوتل‌ست» به همراه شرکت بریتانیایی «آرکیوا» به تحریم ۹ شبکه تلویزیونی و ۱۰ شبکه رادیویی ایران اقدام نمودند. یوتل‌ست نصف از این اقدام خود را اجرایی کردن تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه ایران بیان نمود در حالی که سخنگوی این اتحادیه تدابیر محدود کننده علیه ایران را شامل تدابیر ارتباطاتی ندانسته است. بناً بر دت‌های «هیسپاست»، «اینتل‌ست» نیز با تحریم شبکه‌های ماهواره‌ای ایران، از پخش آنها خودداری نمود.

در راستای ارزیابی مشروعیت این اقدامات، این کتاب در سه فصل تنظیم شده است که فصل اول با دو مبحث، به پیشینه ارتباطات و تحریم رسانه‌ای می‌پردازد. در مبحث اول، پیشینه ارتباطات، ظهور ماهواره‌ها، شبکه‌های ماهواره‌ای و حضور ایران در پخش برنامه‌های ماهواره‌ای مطرح خواهد شد و در مبحث دوم جایگاه تحریم در حقوق بین‌الملل، انواع آن و نمونه‌هایی از تحریم‌های رسانه‌ای چندجانبه و یکجانبه به خصوص تحریم شبکه‌های ماهواره‌ای جمهوری اسلامی ایران بیان می‌گردد و سرآغاز ورود به بحث اصلی خواهد بود.

فصل دوم که بخش اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد، طی دو مبحث به ارزیابی مشروعیت تحریم رسانه‌ای ایران از منظر حقوق بین‌الملل می‌پردازد. در مبحث اول، تحریم رسانه‌ای چندجانبه که تنها از سوی اتحادیه اروپا اعمال شده است و بررسی مشروعیت آن با قواعد خاص خود اتحادیه، اصول منشور ملل متحد و حقوق بشر بیان می‌گردد. در مبحث دوم تحریم رسانه‌ای یکجانبه و ارزیابی مشروعیت آنها با اصول حقوق بین‌الملل مانند اصل التزام به تعهدات قراردادی، اصل مصونیت اموال دولتی و... حوزه‌های مختلف حقوق بین‌الملل مانند حقوق ارتباطات و حقوق بشر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در پایان، در فصل سوم مسئولیت بین‌المللی ناشی از تحریم‌های رسانه‌ای طی دو مبحث مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در مبحث اول، مسئولیت بین‌المللی تحریم‌کنندگان رسانه‌ای اعم از کشورها، اتحادیه اروپا و شرکت‌های پخش ماهواره‌ای مطرح خواهد شد و در مبحث دوم رجوع به مراجع بین‌المللی قضایی مانند دیوان بین‌المللی دادگستری و شبه قضایی مانند هیئت ثبت فرکانس‌های بین‌المللی برای طرح دعوی علیه تحریم‌کنندگان رسانه‌ای مورد بررسی قرار خواهد گرفت.